

Антонець Наталія Борисівна

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу історії та філософії освіти
Інституту педагогіки НАПН України

ФІЛОСОФІЯ ГУМАНІЗМУ:

**ДО ПИТАННЯ ПОКАРАННЯ ВИХОВАНЦІВ СПЕЦІАЛЬНОЇ
ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ ДЛЯ ДІТЕЙ,
ЯКІ ПОТРЕБУЮТЬ ОСОБЛИВИХ УМОВ ВИХОВАННЯ
(ШКОЛИ СОЦІАЛЬНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ) (1991–2012)**

Школи для дітей, які потребують особливих умов виховання, належать до тих закладів, становлення яких відбувалося в період існування Радянського Союзу. Після здобуття в 1991 р. Україною незалежності почався процес перегляду нормативно-правового забезпечення функціонування закладів освіти різних типів. Так 13 жовтня 1993 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову «Про організацію діяльності спеціальних навчально-виховних закладів для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання», що, зокрема, затвердила Положення про відповідний тип школи [5].

Згідно з Положенням спеціальна загальноосвітня школа для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання (надалі — спеціальна школа), визначалась як державний заклад освіти, до якого направляються неповнолітні правопорушники віком від 11 до 14 років включно на підставі рішення суду. Перед педагогічним колективом ставилися завдання здійснювати соціальну реабілітацію учня, виховувати в нього розуміння загальнолюдських цінностей, громадську позицію, готувати до активної трудової діяльності, здійснювати правове виховання. Особливості педагогічного впливу мали забезпечити спеціальний режим дня та система навчальної і виховної роботи, постійний нагляд і педагогічний контроль за учнями, виключення можливості вільного виходу учнів за межі території школи без дозволу адміністрації.

У Положенні було визначено заходи покарання, що могли застосовуватися у спеціальній школі. Так за порушення режиму на учнів могли накладатися стягнення — попередження, оголошення догани, обговорення на загальних зборах учнів та на педагогічній раді, поміщення до дисциплінарної кімнати на термін до двох діб. Застосування стягнень, не передбачених Положенням, заборонялось.

На початку 1990-х рр. в Україні діяло Положення про дисциплінарну кімнату спеціальної загальноосвітньої школи для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, затверджене наказом Міністерств освіти СРСР у 1979 р. Міністерство освіти України затвердило Положення про дисциплінарну кімнату спеціальної загальноосвітньої школи та спеціального професійного училища для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, 25 серпня 1994 р. У Положення, зокрема, зазначалося, що дисциплінарна кімната створюється для тимчасового поміщення до неї учнів, які допустили грубі порушення режиму. У таку кімнату вихованці поміщаються не пізніше 5 діб з дня скоєння провини або з дня, коли стало відомо про їхню вину. Поміщення учнів до дисциплінарної кімнати є крайньою мірою покарання, що застосовується за вчинення ними злісних порушень у тих випадках, коли інші заходи виховного впливу не дали позитивних наслідків. Учні спеціальної школи направляються до дисциплінарної кімнати лише за мотивованим письмовим наказом директора після всебічного з'ясування вини вихованця і обов'язкового проведення особистих бесід з ним. Під час перебування учнів у дисциплінарній кімнаті вони не звільняються від виконання домашніх завдань, прибирання дисциплінарної кімнати і роботи на території закладу. Їм не дозволяється спати у непередбачений час, співати, кричати, мати побачення з рідними та іншими особами, одержувати посилки. Учні дозволяється читати програмову і художню літературу, журнали, газети. Харчування дітей у дисциплінарній кімнаті здійснювалося за загальними нормами [3].

Відповідно до Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») (1993) одним із принципів реформування шкільної галузі стала її гуманізація. Реалізації цього принципу, зокрема, сприяв Закон України «Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх» (1995), згідно з яким спеціальні загальноосвітні школи для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, отримали нову назву — загальноосвітні

школи соціальної реабілітації [4]. У новій редакції Положення про цей тип закладу освіти зазначалося, що загальноосвітня школа соціальної реабілітації має «створити належні умови для життя, навчання та виховання учня, підвищення його загальноосвітнього і культурного рівня, професійної підготовки, розвитку індивідуальних здібностей і нахилів, забезпечити правове виховання та соціальний захист в умовах постійного педагогічного режиму» [1].

Результатом подальшого втілення принципу гуманізації стала відсутність пункту про стягнення у Положенні про школу соціальної реабілітації у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 8 серпня 2012 р. А у листопаді того ж року було підписано наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, згідно з яким Положення про дисциплінарну кімнату спеціальної загальноосвітньої школи та спеціального професійного училища для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання, втратило чинність [2]. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 1993 р. № 859 «Про організацію діяльності спеціальних навчально-виховних закладів для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання: постанови Кабінету Міністрів України від 11 серпня 1995 р. № 646». База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/646-95-%D0%BF>.
2. Про втрату чинності наказу Міністерства освіти України від 25 серпня 1994 року № 256: наказ Міністерств освіти і науки, молоді та спорту України від 6 листопада 2012 р. № 1249. Там само. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/z1975-12>.
3. Про затвердження Положення про дисциплінарну кімнату спеціальної загальноосвітньої школи та спеціального професійного училища для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання: наказ Міністерства освіти України від 25 серпня 1994 р. № 256. Там само. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0252-94>.
4. Про органи і служби у справах неповнолітніх та спеціальні установи для неповнолітніх: Закон України від 24 січня 1995 р. № 20-95-ВР. Там само. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-%D0%B2%D1%80/ed19950124>.
5. Про організацію діяльності спеціальних навчально-виховних закладів для дітей і підлітків, які потребують особливих умов виховання: постанова Кабінету Міністрів України від 13 жовтня 1993 р. № 859. Там само. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/859-93-%D0%BF/ed20120202>.

Ваховський Леонід Цезаревич,

*доктор педагогічних наук, професор,
проректор з наукової роботи*

*Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ШКІЛЬНА ОСВІТА

В КОНТЕКСТІ ПОСТНЕКЛАСИЧНОЇ РАЦІОНАЛЬНОСТІ

Реалізація концепції нової української школи потребує не лише відповідної державної освітньої політики та адміністративних зусиль, а й наукового супроводу. В останній чверті ХХ — на початку ХХІ століття у зв'язку з формуванням нового типу раціональності суттєвих змін зазнали методологія науково-пізнавальної діяльності й стандарти науковості.

В. Стьопін вважав, що історично існувало три основних типи раціональності, які послідовно змінювали один одного, і зумовили появу трьох рефлексивних образів науки — класичної, некласичної і постнекласичної [3, с. 326–327].

Класична наука виникла наприкінці ХVІ — на початку ХVІІ століття, в період перших буржуазних революцій і бурхливого промислового розвитку і поступово перетворювалась в одну з найбільш значущих сфер життя суспільства. Її характеризувало щонайменше два основних положення. По-перше, вважалося, що результати пізнання навколишнього світу, який існує об'єктивно, залежать виключно від його властивостей. Предмети і явища навколишнього світу впливають на суб'єкт пізнання і відображаються в його свідомості у вигляді ідеальних образів, що є адекватними об'єкту пізнання. Отримані знання є абсолютною істиною і дають повне уявлення про природу і суспільство. По-друге, класична наука передбачає елімінацію з процесу пізнання всього, що має якесь відношення до суб'єкта.

Некласична наука сформувалась наприкінці ХІХ — на початку ХХ століття і була представлена в квантово-механічному способі опису реальності. Зміні стандартів науковості сприяли відкриття в галузі фізики (електрон, рентгенівські промені, радіоактивність,